

De Watersnip, de intrigerende vogel van Beringen

Willy Vanlook, Annie Vanschooren & Jan Kenens,
Vlaams Bezoekerscentrum De Watersnip, Grauwe
Steenstraat 7/2, B-3582 Koersel, Beringen.

Bij de start van het project Gemeenten Adopteren Limburgse Soorten kreeg Beringen, net als iedere andere Limburgse gemeente, de kans om de voor haar meest typische Limburgse plant- of diersoort te adopteren.

Hoewel de Watersnip niet de enige typische soort in de keuzelijst was – Beekprik en Bontdikkopje behoorden eveneens tot de keuzemogelijkheden – was het wel de meest logische keuze. De belangrijkste broedplaats van Watersnip voor heel Vlaanderen situeert zich namelijk in Beringen, meer specifiek in het bovenstrooms gedeelte van de Vallei van de Zwarte Beek.

“Het behoud van de Watersnip in Vlaanderen is afhankelijk van het gevoerde natuurbeleid in Beringen”, zo stelde de provincie (Stevens, pers. med.). Het opstellen van een actieplan was dus belangrijk. Het gevarieerde publiek rond de ontwerptafel van het plan stond garant voor kwaliteit. Verschillende diensten en instanties waren vertegenwoordigd om hun deel van het plan aan te leveren.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Concrete acties op terrein laten voor een deel nog op zich wachten, omdat ze in plannen op middellange termijn zijn opgenomen. Het integraal project voor de Stalse molen dat het vismigratieknelpunt moet oplossen en een natuurlijk overstromingsgebied moet creëren evenals de verdere ophoging van het waterpeil van de Oude beek kaderen in de nog uit te voeren DULO-waterplannen.

Foto: Yves Adams

Het natuurinrichtingproject dat tot doel heeft het beekdallandschap Vallei van de Zwarte Beek te herstellen, komt stilaan op gang. Het waterbergend vermogen herstellen en de typische levensgemeenschappen in stand houden zijn de belangrijkste doelstellingen van dit project.

Een aantal kleinschalige acties werden wel reeds gerealiseerd. Zo heeft de stad Beringen een inventaris van eigendommen van openbare besturen op haar grondgebied gemaakt. Voor de diverse openbare besturen werd een toelichting gegeven over de doelstelling en de mogelijkheden rond het actieplan en aan hen werd gevraagd om, waar mogelijk, het beheer van interessante percelen aan te passen of deze percelen aangepast te laten beheren.

Een aantal gemeentelijke eigendommen werden (opnieuw) in beheer gegeven aan Natuurpunt. Ook het OCMW van Beringen verkocht heel wat eigendommen in de vallei van de Zwarte beek aan Natuurpunt. Hetzelfde gebeurde met percelen van enkele kerkfabrieken en momenteel zijn er nog gesprekken lopende met andere kerkfabrieken.

De stad voerde eveneens in samenwerking met Monumentenzorg Beringen en het Regionale Landschap Lage Kempen het “Project Langeneiken” uit op eigendommen van en in samenwerking met privé-grondeigenaars. De middelen voor de aanplant en de werken werden bijeengebracht door de stad Beringen, de Werkgroep Monumentenzorg Beringen, de

provincie Limburg – als ondersteuning van Grote Landschappelijke Eenheid de Zwarte Beek – en de Vlaamse Overheid – via de samenwerkingsovereenkomst, cluster Natuur en het beleidsdomein Ruimtelijke ordening en Onroerend erfgoed. Dit project, in de vallei van de Helderbeek, kan eveneens een gunstig effect hebben op de Watersnip.

Natuurpunt Beringen heeft een belangrijk aandeel in de terreinacties. Zowel de professionele beheerploeg als de vrijwilligers van Natuurpunt houden regelmatig kapdagen om zo de openheid van terreinen te behouden of opnieuw te herstellen. Er werd tevens een kapdag in samenwerking met de Wildbeheereenheid Zwarte Beek georganiseerd. Ook het Agentschap voor Natuur en Bos heeft tal van herstelmaatregelen voor de Watersnip uitgevoerd op de gebieden in haar beheer.

De stad Beringen moedigt ook andere verenigingen aan om beheerwerken in natuurgebieden uit te voeren door het geven van een subsidie. In het kader van de adoptieactie krijgen verenigingen een dubbele subsidie voor de beheerwerken in de potentiële broedgebieden van de Watersnip.

Een reeks van subsidies, zoals o.a. voor de aanleg van groendaken en van hemelwaterputten en het creëren van infiltratiemogelijkheden en afkoppeling van hemelwater bij gescheiden riolering geeft aan gezinnen de mogelijkheid om bij te dragen aan een betere

waterkwaliteit en -kwantiteit, wat onrechtstreeks ook kadert in de adoptieplannen van de Watersnip.

Communicatie

De stad Beringen besteedde in het adoptiejaar 2007 uitgebreid aandacht aan de bekendmaking van haar adoptiedier. De uitwerking en communicatie gebeurde steeds in heel nauw overleg met het Vlaams Bezoekerscentrum 'De Watersnip', dat een perfecte uitvalsbasis was voor allerlei activiteiten.

Via een maandelijks vervolgreeks van artikels in het gemeentelijke infoblad leerden de inwoners van Beringen hun adoptiesoort kennen. Tijdens de jaarlijkse snipavond, een informatieavond voor de vrijwilligers en gidsen van het bezoekerscentrum, werd uitvoerig bericht over de op stapel staande initiatieven rond de adoptiesoort.

In datzelfde voorjaar werd via een samenwerkingsverband van het Vlaams Bezoekerscentrum 'De Watersnip', Natuurpunt en de gemeentelijke milieudienst de adoptie van de Watersnip officieel bekrachtigd door beleidsmedewerkers tijdens een avondwandeling en receptie. Er waren vijftig leden van het stadsbestuur, stadspersoneel en van de adviesraad voor leefmilieu aanwezig.

Voor de inwoners van Beringen werd bovendien een 'Watersnipdag' georganiseerd aan het Vlaams Bezoekerscentrum 'De Watersnip', met allerlei activiteiten voor kinderen: knutselen, grimeren, volksspelen op 'watersnipwijze' en een straattheater 'Waterbubbelcircus'. Verder waren er een film en een tentoonstelling over de Watersnip. De 'Watersnipdag' werd af-

gesloten met de avondwandeling voor het publiek waaraan vierentwintig wandelaars deelnamen. Tijdens de 'Watersnipdag' namen driehonderd bezoekers deel aan de activiteiten.

Aan het bezoekerscentrum werd gedurende het hele jaar een buitententoonstelling opgesteld, zodat ook toevallige wandelaars kennis konden maken met de adoptiesoort. De communicatie en uitwerking van de initiatieven gebeurden in heel nauw overleg met het Vlaams bezoekerscentrum 'De Watersnip'. Zo werden al deze activiteiten ook via het bezoekerscentrum bekend gemaakt aan de pers.

Voor verenigingen die één van hun activiteiten kaderden in de adoptie van de Watersnip werd een subsidiereglement uitgewerkt. Slechts twee verenigingen maakten er tot nu toe gebruik van, maar het leverde wel de uitgifte van een postzegel met de afbeelding van de Watersnip op (figuur 1). Die werd uitgegeven door de Postzegelclub 'Germinal', ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van hun vereniging.

De vereniging Markant organiseerde een wandeling voor haar leden rond de adoptiesoort van Beringen.

Ook scholen konden werken rond deze soort. Voor de derde graad van de lagere scholen werd de jaarlijkse wandelzoektocht afgestemd op de adoptiesoort.

Voor de eerste graad secundaire scholen werd de reizende tentoonstelling 'De Watersnip en andere weidevogels' opgesteld in de bibliotheek van Beringen. Deze tentoonstelling werd, in het kader van de adoptie, door het bezoekerscentrum opgefrist en enkele elementen werden aangepast. De milieudienst stelde modelwerkbladen op, die door de school konden overgenomen of aangepast worden.

Monitoring

De Watersnip is een schaarse broedvogel in Vlaanderen waarvan de grootste aantallen worden aangetroffen in enkele Kempense beekvalleien en vooral in de Zwarte Beek (Stevens, 2004). De volledige Vlaamse populatie bedroeg in 2002 dertig tot vijftig paren. In de periode 1973-1977 broedden er in België 120-150 paren in gunstige jaren waarvan 70-90

in de provincie Limburg (Maes & Voet, 1988). Toen reeds waren er aanwijzingen voor afname, met name in de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen. De terugval zette zich nadien door in de jaren tachtig en negentig met een verdere areaalinkrimping. Het absolute dieptepunt werd bereikt tussen 1994 en 1998 met hooguit dertig broedparen voor heel Vlaanderen. Buiten Limburg waren er slechts occasioneel broedgevallen. Sinds die periode handhaaft de soort zich op een laag niveau (Stevens, 2004).

Deze steltloper trappelt zelf een nestkuiltje waarin vier eieren worden gelegd. Na het uitkomen en opdrogen van de kuikens moeten deze laatste zelfstandig voedsel zoeken en dit onder begeleiding van de oudervogels. Het zijn nestvlinders. Regenachtige en mistige dagen zijn van belang voor de inventarisatie vermits dan een groot deel van de aanwezige populatie aan de balts deelneemt.

De aantalsverandering van de Watersnip in de provincie Limburg vanaf 1994 vind je in figuur 2.

Op vraag van de stad Beringen organiseerde het Vlaams Bezoekerscentrum 'De Watersnip' in 2007 een cursus over de Watersnip. Het was de bedoeling een groep vrijwilligers op te leiden die al de potentiële broedgebieden konden monitoren. Er waren tweeëntwintig deelnemers die de theoretische uiteenzetting volgden, vijftien van hen namen ook aan de excursie deel.

Twee studenten van de Universiteit Hasselt maakten hun eindwerk in het kader van de Bacheloropleiding Biologie over de habitatvereisten van de Watersnip als broedvogel, namelijk Hanne Vercampt in 2007 en Koen Driesen in 2008.

Eveneens in 2008 werd in samenspraak met

Figuur 1. De postzegel uitgegeven door de Postzegelclub 'Germinal' ter gelegenheid van haar vijftigste verjaardag.

Natuurpunt een student van de Universiteit Gent aangetrokken om een Masterproef te wijden aan de Beringse adoptiesoort. De student Willem Laermans kwam daarbij onder meer tot de bevinding dat Watersnippen inventariseren zeker geen makkelijke taak is. In zijn studiegebied maakte hij melding van dertien mogelijke broedgevallen. Het aantal broedparen werd door lokale vrijwilligers, die de soort al jaren opvolgen, lager geschat. Uit dat onderzoek blijkt eveneens dat een aangepast beheer voor deze soort niet gemakkelijk is en dat er nog heel wat werk vereist is om deze bijzondere soort te behouden.

Kansen en knelpunten

De gemeente is goed geplaatst om over de adoptiesoort te communiceren. Zij staat immers het dichtst bij haar bevolking. Indien de communicatie gekoppeld kan worden aan terreinacties geeft dit een meerwaarde.

Terreinacties voor een soort die zozeer bedreigd is en zo'n specifieke eisen stelt aan haar leefomgeving zijn niet op louter gemeentelijk niveau te verwezenlijken. De terreinacties die een essentieel verschil kunnen maken voor het behoud van deze kritische steltloper liggen binnen de mogelijkheden en bevoegdheden van andere overheden en instanties. Het is aan de stad Beringen om haar steun en vertrouwen te geven aan dergelijke projecten.

Monitoring van een soort als de Watersnip is specialistenwerk. Een groep van vrijwilligers opleiden die in staat voor de monitoring, is niet in een snelcursus te verwezenlijken. Terreinkennis en ervaring met de soort zijn essentieel voor een goede monitoring. Daarom is het belangrijk dat een specialist een nieuwe inventariseerder de soort op het terrein leert kennen.

Conclusies

De Watersnip is voor Beringen een goede keuze, ondanks het feit dat het bestuur en zeker de inwoners weinig actie op terrein kunnen ondernemen. De Watersnip is een zeer intrigerende vogel met zoveel typische kenmerken en gedragingen, dat hij voor het communicatieve luik een uiterst interessante adoptiesoort is.

De volgende stap in het adoptieproject in Be-

ringen is het opstarten en verder uitvoeren van terreinacties die het verschil maken voor het behoud van deze soort. Gericht beheer is voor een soort als de Watersnip van uitermate groot belang. Concreet houdt dit in dat gestreefd wordt naar een open, voldoende nat en structureel rijk terrein via waterhuishoudkundige ingrepen, maai- en kapbeheer en lokale extensieve begrazingsprojecten. De begrazingsprojecten dienen evenwel buiten het broedseizoen van de soort te vallen. Het is enkel dankzij deze doorgedreven inspanningen dat de soort nog voorkomt in de Vallei van de Zwarte Beek en enkele andere natuurreservaten.

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar de vele vrijwilligers die meehielpen tijdens diverse initiatieven die rond de adoptiesoort zijn genomen, en meer in het bijzonder tijdens de Watersnipdag. Bijzondere dank ook aan de inventariseerders die reeds jaren lang op het terrein gegevens verzamelen en doorsturen.

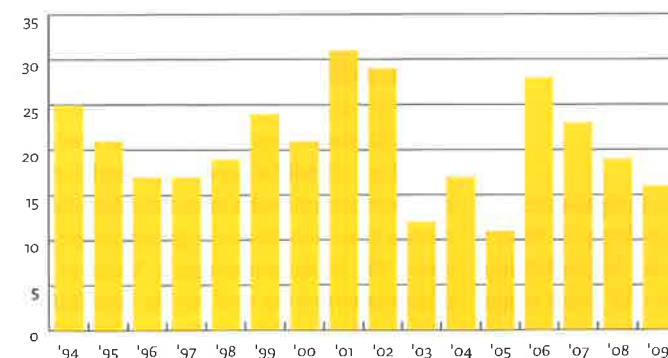
Referenties

- DRIESE, K., 2008. Habitatvereisten voor de Watersnip: GIS-analyse en verkennend veldonderzoek in de vallei van de Zwarte Beek (eindwerk Universiteit Hasselt), 31 pp.
- FOURNEAU, J. (ed.), 2008. ACTIEPLAN BERINGEN. Watersnip (Nr. 3). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/44, 99 pp.
- GABRIËLS, J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg, veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. LIKONA, Provinciale Vogelwerkgroep, provincie Limburg, 366 pp.
- KENENS, J., 2007. Cursus 'De Watersnip', adoptiesoort stad Beringen, 13 pp.
- LAERMANS, W., 2008. Habitatkwaliteitsbepaling van de Watersnip in de Vallei van de Zwarte Beek (eindwerk Universiteit Gent), 56 pp.

- MAES, P. & H. VOET, 1988. Watersnip, *Gallinago gallinago*. In: DEVILLERS, Atlas van de Belgische Broedvogels: 130-131. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel, 395 pp.
- STEVENS, J., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 - 2002: 210 - 211. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- VERCAMPT, H., 2007. De kansen voor de Watersnip als broedvogel in Beringen (eindwerk Universiteit Hasselt), 24 pp.
- VERMEERSCH, G., A. ANSELIN & K. DEVOS, 2007. Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3, Brussel, 99 pp.
- VERMEERSCH, G. & A. ANSELIN, 2009. Broedvogels in Vlaanderen 2006 - 2007, recente status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3, Brussel, 99 pp.

Summary

The city of Beringen adopted the common snipe (*Gallinago gallinago*), as it accommodates the main part of the Flemish population of this species. Although the number of concrete actions the municipality or its citizens can undertake to protect this species is limited, the common snipe is an excellent bird to inform people about the need to protect nature and adopting a more sustainable life-style. Lots of events, walks and expositions were organised by the local nature educative centre, conveniently named 'the common snipe'. Several terrain actions were started i.e. by Natuurpunt and the Flemish government, to which the city lend her support. The number of birds in Beringen the last couple of years has been stable, as was shown by several students in a bachelor or master thesis.

Figuur 2. Aantalverandering van de Watersnip (*Gallinago gallinago*) in de provincie Limburg in de periode 1994-2009 (bron: Vogelwerkgroep LIKONA).